

TRINGLI ISTVÁN

MÁTYÁS ORSZÁGAI

MIRŐL ÁRULKODIK
A THURÓCZI-KRÓNIKA
CÍMERKOSZORÚJA?

A politika mindig változó világában voltak, és vannak mai is állandó vagy csak nagyon lassan változó elemek: vallások, egyházak, országok, népek, nemzetek és a társadalom rendjei, osztályai. Rájuk hivatkoztak a közélet gyorsan cserélődő szereplői, az uralkodóktól kezdve a hatalom nyelvén beszélő legutolsó jegyzőig. Így volt ez a külpolitikában is.

Magyarországon – miként a korabeli Európa számos más országában – általában a kancellárok irányították a külkapcsolatokat, de nekik emellett az ország határain belül is akadtak fontos feladataik. A kül- és belpolitika mindig szorosán összefügg egymással, mégis, az idegen uralkodókkal fenntartott kapcsolat más volt, mint az ország alattvalóinak irányítása.

A követekre és a katonákra különböző feladatok hárultak ugyan, mégis ugyanazt a célt szolgálták: uralkodójuk és országuk érdekeit képviselték külföldön. Miként a magyar udvarban is.

Mátyás király uralkodásának vége felé, két évvel a halála előtt, 1488-ban immáron a második, Magyarország történetével foglalkozó mű került ki a nyomdából. Az első másfél évtizeddel korábban, 1473-ban jelent meg, az volt a legrégebb magyarországi nyomtatvány, a rövid ideig Budán működő Hess András-féle nyomda terméke. Mindkét mű ugyanazt a címet viselte: *A magyarok krónikája*. A két könyvnek mégsem volt sok köze egymáshoz: a Hess-féle nyomtatvány – melynek csak a 19. században adták a *Budai krónika* nevet – a magyar krónikák rövidebb változatát tartalmazta, még azt sem tudjuk, hogy ki állította össze a tartalmát. Az 1488-ban kinyomtatott mű szerzője Thuróczi János, a királyi kúria egyik bíróságának vezető bírása, ahogy akkor mondták, ítélmestere volt. Thuróczi összedolgozta a hosszabb és rövidebb krónikákat, és megírta a Zsigmond király trónra léptével kezdődő utolsó évszázad történetét is. E rész alig szól másról, mint a Hunyadi család dicsőségéről, ennek érdekében még Zsigmond király emlékét is elhalványította.

Thuróczi krónikáját néhány hónapon belül kétszer is kiadták, először Brünben, másodjára pedig Augsburgban. Magyarországon ugyanis nem működött nyomda. Miután Hess András a *Budai krónika* – és egy vallásos tartamú mű – kinyomtatása után elköltözött Budáról, hosszú ideig nem akadt olyan nyomdász vállalkozó, aki Magyarországon telepedett volna le. Morvaország fővárosa, Brünn ekkor Mátyás uralma alá tartozott, Augsburg pedig a Német-római Birodalom egyik szabad városa volt.

A Thuróczi-féle krónika egyik legelső lapján egy kísérő szöveg nélküli, színezett fametszet, úgynevezett címerkoszorú látható. A címereknek ilyen típusú elrendezése nem volt újdonság, pecséteken és érmeiken is találkozhatunk vele. A középkori olvasó néhány egyszerű szabály ismeretében könnyedén tudta értelmezni őket. A címert mindig úgy kell szemlélnünk, mintha a pajzsot karunkon viselnénk, azaz a jobb és a bal oldal felcserélődik. Ami az ábrázoláson jobb oldalon és felül áll, mindig előkelőbb helyet foglal el annál, ami bal oldalon és alul helyezkedik el. A koszorúba rendezett címerek esetében a rangosabb felül foglal helyet, ezt követi a tőle jobbra eső, majd a vele szemben a bal oldalon álló, egy sorral lejjebb a jobb oldali, majd

újra a szemközti bal oldali. A legtekintélyesebb címerek pedig a kompozíció közepén találhatók.

Koszorúnk közepén a királyi házaspár, Mátyás és Beatrix címerét láthatjuk. Mindkettejüké negyedelt pajzs. Mátyásén felül a magyar címer két régi motívumát, a kettős keresztet és a vágásokat, alul pedig Csehország címerállatát, a kettős farkú oroszlánt, végül a Hunyadiak régi címerét, a hollót helyezte el a fametszet készítője. Uralkodócsalád és országok címerei lettek tehát egyesítve, ahogy az a korabeli európai címerábrázolásoknál megszokott volt. Tegyük hozzá, hogy amit ekkor már országcímernek értelmeztek, évszázadokkal korábban dinasztikus címer volt. Legjobb példa az itt is látható vágásos címer, melyet jó ideig a „szent királyok”, az Árpádok címerének tartottak.

Mátyás 1458-ban lett magyar király, igaz, akkor még koronázás nélkül, hiszen a Szent Korona Frigyes császárnál volt. A cseh királyság megszerzésére egy évtizeddel később került sor. Hunyadi Mátyás ekkorra már stabilizálta magyarországi uralmát, és leszámolt az erdélyi nemesek összeesküvésével. 1468 tavaszán Frigyes császár és a katolikus cseh rendek kérésére támadta meg egykori apósát, a huszita Podjebrád György cseh királyt. A háború félsikereket hozott: a katolikus tartományok, Morvaország, Szilézia és Lausitz meghódoltak Mátyásnak, a huszita többségű Csehországban azonban szilárdan tartotta magát Podjebrád. 1469. május 3-án a morvaországi Olmücs – a magyarok Alamócnak hívták a várost – dómjában összegyűlt Mátyás-párti cseh országgyűlés választotta királlyá Hunyadi Mátyást. A választás utáni koronázás azonban ezúttal is elmaradt. Míg a magyar korona 1464-ben Mátyás fejére kerülhetett, a cseh korona soha, sőt Mátyás cseh királyként nem is tette be a lábát Prágába. Ha a cseh fővárosra gondolt, legfeljebb ifjúkorának nem éppen kellemes emlékeit idézhette fel magában, amikor V. László foglyaként hónapokat töltött ott. Mátyás egy megosztott Csehország ura lett: időközben Podjebrád

volt, ahol Thuróczi krónikájának megjelenésekor a vár kaputornyát már egy hatalmas szobordísz ékesítette, amely Mátyás hatalmának állított emléket. Az alkotást a király hűséges lausitzi és sziléziai kormányzója, Georg von Stein készítette. Szilézia nem volt egységes: különböző jogállású területek összességét jelentette. Lausitz és Szilézia kormányzata – elsősorban a helyi eredetű konfliktusok miatt – feszültségekkel volt terhes. Jól mutatta ezt a bautzeni emlékművet állíttató Stein sorsa, akinek Mátyás halála után el kellett menekülnie a tartományokból.

● Sokáig rosszul értelmezték a két aranykoronás címet, melyet ma már helyesen tudunk azonosítani: Bosznia címeréről van szó. A 16. századtól kezdve ezt a címet tartották Halics címerének, mely azért volt fontos a magyar udvari címerhasználatban, mert a magyar királyok a Halics királya címet is viselték. Ezért gondolták sokan, hogy a címerkoszorúban is Halicsot jelenítette meg a rajzoló. Fel kellett volna azonban, hogy tűnjön nekik, hogy Mátyás a legcsekélyebb érdeklődést sem mutatta az egykori Halics iránt, ez a terület ugyanis a könyv megjelenése előtt jó két évszázaddal örökre kikerült a magyar külpolitika érdekköréből, így a halicsi címernek sem lett volna semmi keresnivalója a képen.

A magyar királyi cím az Árpádok korában alakult ki, amikor Bosznia mint önálló ország még nem jött létre. A magyar királyok Ráma királyának nevezték és ezen az alapon Bosznia hűbérurának tekintették magukat. Teték ezt azután is, hogy a bosnyák királyok mind többször meghódítottak az oszmán szultánoknak. Szerbia bekebelezése után néhány évvel, 1463-ban Hódító Mehmed érkezettnek látta az időt arra, hogy ezt az országot is birodalmához csatolja. A királyságot elfoglalta, a bosnyák király pedig hóhérpallos alatt fejezte be életét.

Bosznia elvesztése súlyosan veszélyeztette a horvát és szlavón határt, ezért Mátyás nagy sereggel indult a frissen meghódított ország ellen. Bevette Jajcát, s az ország északi részét magyar megszállás alá helyezte. A magyar fegyverek árnyékában élő ország-

Mátyás király a Thuróczi-krónika augsburgi kiadásában, 1488

rész még saját királyt is kapott: Mátyás 1472-ben bosnyák királlyá koronázta Újlaki Miklóst, meghalálándó neki a Vitéz János-féle összeesküvéskor tanúsított hűségét. Az új király komolyan vette méltóságát, még saját pénzt is veretett. Az újjáélesztett bosnyák királyság azonban személyre szabott intézmény volt. Újlaki Miklós halála után fia, Lőrinc ugyan a hercegi címet viselte, de apja méltóságát nem örökölte meg. Észak-Boszniát ettől kezdve a Budáról bosnyák báni címmel felruházott jajcai kapitányok irányították.

● Az Augsburgban nyomtatott Thuróczi-krónikát a gondos kiadó két változatban készítette el. Az egyik verzióból hiányzott a Bécs elfoglalását leíró rész, ezeken a példányokon a címerkoszorú utolsó helye üresen maradt, más köteteken azonban látható volt Ausztria ezüstpólyás címere. A nyomdásznak gondolnia kellett a birodalom ama olvasóira is, akik politikai érzékenységét sérthette Mátyás hódítása. A nagy osztrák háború a könyv megjelenése előtt hat esztendővel, 1482-ben kezdődött. A ki-

rály csapatai több várat hódoltattak Karintiában és Stájerországban, majd kemény harcok árán elfoglalták szinte teljes Alsó-Ausztriát. A kiéhezett Bécs 1485. május 22-én adta meg magát. Mátyás azonban még várt egy hetet az ünneplés bevonulással, akkor jött el ugyanis úrnappja, a hagyományos bécsi körmenet ideje. Az ünnep előnapján, június 1-jén fényes külsőségek közepette vonult be a városba. A tartomány meghódítása azonban ezzel még nem ért véget, Bécsújhely 1487-ben adta meg magát. Mátyás utolsó éveiben Bécsben rendezte be rezidenciáját, majd Bécsújhely elfoglalását követően minden különösebb ünnepélyesség mellőzésével felvette az Ausztria hercege címet.

Szerzett, meghódított és meghódított országok címerei sorakoztak egymás mellett a krónika címerkorszorújában örökölt családi jelképek kíséretében. Az olvasni tudó középkori ember a címerek világában is kiismerte magát, aki kinyitotta a könyvet, valószínűleg ismerte az elmúlt évek politikai eseményeit is. Anélkül, hogy végigolvasta volna a művet, tudta, kinek a kedvéért készült az előtte fekvő nyomtatvány. Az utolsó oldalakban már nem is kellett elmélyednie, a címerek szavak nélkül is elmondták a magyar király történetét. ♦